

MIGRÁCIÓS SZEMLE

Libanonban továbbra sem megoldott a több tízezer hontalan sorsa

Libanon kapcsán elsősorban az országban élő szíriai és palesztin menekültekről hallunk. Pontos számuk politikai viták tárgyát képezi, körülbelül 1,5 millió, illetve 250 000 főre teszik a számukat. A közel-keleti országban rajtuk kívül azonban még megközelítőleg 27 000 olyan eltérő etnikai és vallási hátterű hontalan is él, akikről keveset beszélnek. Róluk a Siren Associates három egymást követő részből álló elemzéssorozatából tudhatunk meg többet. A 2023 júniusában kiadott harmadik elemzés a Bejrútban és a Libanoni-hegység kormányzóságban tartózkodó, összesen 5 254 főt számláló hontalan közösségeknek a társadalmi és a gazdasági életbe történő integrációját vizsgálja meg.

Forrás: [Siren: Plight of the Rightless: The Sequel. Mapping and Understanding Statelessness in Beirut and Mount Lebanon. 2023.](#)

A hontalanság jelensége Libanonban: történelmi és jogi áttekintés

A hontalanság jelensége Libanonban egészen az állam (Nagy Libanon Állam) 1920-as megalapításáig vezethető vissza és tömegeket érint. A 20. század elejétől a közel-keleti ország nagy számban fogadott be különböző vallási és etnikai hátterű menekültet és bevándorlót, köztük örményeket, kurdokat, asszírokat, szíreket, káldokat, palesztinokat, afrikaiakat és szíriaiakat. Többségük az üldöztetés vagy a kedvezőbb gazdasági lehetőségek miatt érkezett Libanonba, és elsősorban a jelentős gazdasági vonzóerővel rendelkező fővárosban, Bejrútban telepedett le. A Franciaországtól 1943-ban függetlenné vált libanoni állam működését tekintve a mai napig megoldatlan problémaként van jelen annak a kérdése, hogy biztosítson-e állampolgárságot a vallási és etnikai szempontból rendkívül heterogén népessége minden tagja számára.

Valódi előrelépés a 15 évig tartó polgárháborút követő, 1994. évi honosítási rendelet kiadásával sem történt. Bár a rendelet célja a hontalanság megszüntetése volt, a jelenség továbbra is megoldatlan, így a hontalanok több generációjának státusza jogilag bizonytalan. A helyzet súlyos, a libanoni állam azonban eddig csekély erőfeszítést tett a helyzet hosszútávú kezelésére.

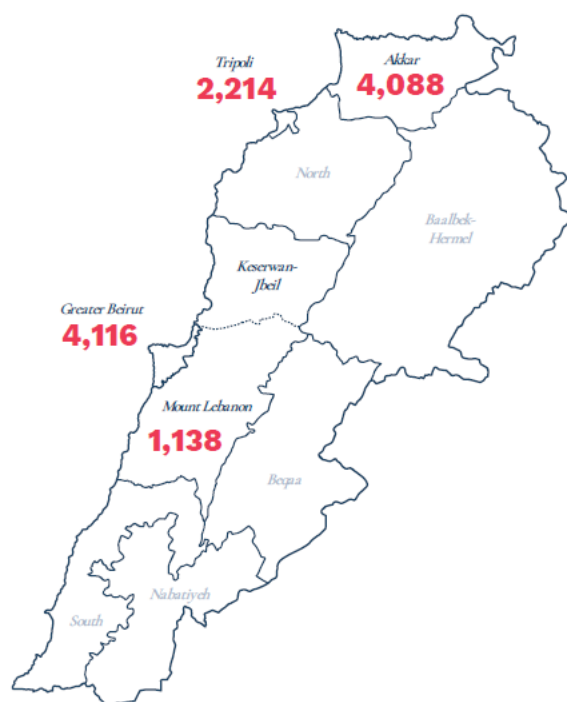
Ezt támasztja alá, hogy továbbra sem áll rendelkezésre hivatalos adat az érintett személyek pontos számáról, valamint a hontalanságra vonatkozó, mára elavult jogi szabályozáson sem

módosítottak érdemben. A libanoni állampolgársági törvény továbbra is a férfiágon történő vérségi kötődést veszi alapul, így a megszületett gyermekek az édesapjuk állampolgárságát kapják meg. A nők nem tudják továbbörökíteni gyermekeiknek az állampolgárságukat.

Jogi szempontból a Libanonban élő hontalanok két kategóriáját különböztetik meg. A „*qayd el-dars*” (QeD) azon hontalan személyek csoportját jelenti, akiknek az állampolgársága hatósági vizsgálat alatt áll. A másik, „*maktoum el-qayd*” (MeQ) kategóriába tartozók esetében vagy a libanoni származású apa hontalan státuszának örökléséről, vagy pedig a libanoni apától született gyermek születési regisztrációjának elmaradásáról van szó.

A Libanonban élő hontalanok számbeli és földrajzi megoszlása

A Siren becslései szerint a Libanonban élő hontalanok száma körülbelül 27 000 fő, szemben a más források által közölt 80 000 fővel. A kutatócsoport által 2019 óta végzett terepmunka keretében eddig négy kormányzóságban vizsgálták a hontalanság jelenségét és ennek során összesen 11 556 hontalan személyt azonosítottak. A két korábbi, Tripoliban és Akkárban végzett kutatás 2 214, illetve 4 088 hontalan személyről tudósított. S végül, Bejrútban és a Libanoni-hegység kormányzóságban végzett terepmunka 4 116, illetve 1 138 hontalan személyt regisztrált.

1. ábra: A Libanonban élő hontalanok száma és földrajzi megoszlása az eddig elvégzett három terepkutatás adatai alapján (2023)

A Bejrútban és a Libanoni-hegység kormányzóságban élő hontalanok 93%-a a társadalomtól elkülönülve, többnyire más hontalanok által lakott városrészben vagy területen él. Többségük illegálisan kialakított lakóépületekben, nyomornegyedekben, menekülttáborokban és

menedékhelyeken alakította ki az életterét. Jelentős részük korábban nomád életmódot folytatott, azonban a nomadizmus erőltetett visszaszorítása miatt letelepedni kényszerültek a fővárosban vagy a Libanoni-hegység kormányzóság partvidékén és a hozzá közeli területeken. A szokásait és nyelvét megtartó egykori nomád, indo-iráni eredetű dom (cigány) népcsoport adja a két kormányzóságban élő hontalan népesség 40%-át. Ők a társadalom peremén élnek és a libanoni hontalanok leginkább sebezhető közösségét alkotják.

Hasonlóságok és eltérések a négy kormányzóságban végzett terepkutatás eredményeiben

A 2023-as elemzés kimutatta, hogy a vizsgált négy kormányzóságban élő hontalanok státusa főként a gyerekek születési regisztrációjának elmaradásából következik. A Tripoliban élő hontalanok 63%-a, az Akkárban és a Libanoni-hegység kormányzóságban élő hontalanok 47-47%-a, valamint a Bejrútban élő hontalanok 34%-ának a hontalan státusza visszavezethető a születésük regisztrációjának elmaradására. A megkérdezettek elmondása szerint ez hanyagságra, családi okokra és pénzügyi nehézségekre vezethető vissza. A családi okok elsősorban az apa betegségével vagy halálával, illetve a szülők házasságának dokumentációjával, annak hiányával kapcsolatosak. Az utóbbi főként a kozmopolitább Bejrútban fordul elő, ahol más kormányzóságokkal összehasonlítva magasabb számban kötnek házasságot a különböző vallású párok. A libanoni családjog sajátossága miatt ugyanis könnyen előfordulhat, hogy az endogám drúz közösségekből származó férfiak komoly akadályba ütköznek a más vallású nőkkel kötött házasságuk, illetve a házasságukból született gyermekek regisztrációjakor.

Lényeges eltérés tapasztalható azon hontalan személyek számát tekintve, akiknek az állampolgársága hatósági vizsgálat alatt áll. A 2023-as terepmunka ugyanis kimutatta, hogy az akkári vagy tripoli mintával összehasonlítva a számuk Bejrútban és a Libanoni-hegység kormányzóságban megközelítőleg háromszor magasabb. Az elemzés készítői ezt az eltérést a dom közösség korábbi nomád életmódjával hozzák összefüggésbe. Az 1932-es népszámlálás idején ugyanis a közösség még nomád életmódot folytatott, így a népszámlálás nem terjedt ki rájuk. Ez ahhoz vezetett, hogy nem kaptak semmilyen személyazonosító okmányt, s így hontalanokká váltak.

Az elemzés lényeges eltérést jelez továbbá a libanoni apától és vendégmunkás anyától született hontalan gyerekek számában is. A fővárosban ugyanis a nem regisztrált gyermekek 19%-át adják, szemben a Libanoni-hegység kormányzóságában mért 5%-kal. Ezzel egyidejűleg a libanoni anyától született hontalan gyerekek aránya az összes nem regisztrált gyerek vonatkozásában Bejrútban (45%) és a Libanoni-hegységben (40%) jelentősen kisebb, mint Akkárban (57%) vagy Tripoliban (75%).

A hontalanokat ért jogsérelmek

A hontalan személyeket számos hátrány éri életük során. Hivatalos dokumentumok híján nem gyakorolhatják politikai és polgári jogaikat, továbbá nem jutnak hozzá egészségügyi ellátáshoz és kimaradnak az oktatásból. A lakhatás és a tulajdonjog tekintetében sem élveznek védelmet. Mindezek a tényezők közvetlenül hozzájárulnak a Libanonban élő hontalan személyek társadalmi integrációjuk elmaradásához.

A legsúlyosabb jogsérelmek az oktatáshoz és az egészségügyi ellátáshoz való hozzáféréssel kapcsolatosak. Bár a libanoni oktatási rendszer formálisan elismeri a hontalan gyerekek ingyenes oktatáshoz való jogát egészen a középfokú oktatással bezárólag, a valóságban jelentős részük nem tud bekapcsolódni az oktatásba. Az okok általában a szükséges dokumentumokkal kapcsolatos problémákra vezethetők vissza, melyek egyike az oltási igazolvány hiánya. Mind a négy kormányzóságban jelentős eltérést mutat a libanoni állampolgársággal rendelkező és a hontalan gyerekek iskolázottsága. A Bejrútban és a Libanoni-hegység kormányzóságban élő hontalan gyerekek közül négyszer-öttször annyian nem járnak iskolába, mint az állampolgársággal rendelkező gyerekek. A helyzet alakulásában az etnikai és a vallási jellegzetességek is szerepet játszanak. A legnagyobb mértékű írástudatlanság a dom közösség tagjai között mutatható ki, akiknek 75%-a nem járt iskolába. A síták esetében ez 35%, a kurdok esetében 29%, míg a keresztény közösségekben 12%. Részben az iskolázatlanságra vezethető vissza, hogy a hontalanok jelentős része nem jelenik meg a libanoni munkaerőpiacon.

A hontalanok jelentős része nem jut hozzá egészségügyi ellátáshoz sem. A Bejrútban (48%) és a Libanoni-hegység kormányzóságban (64%) élő hontalanok esetében azonban jelentős eltérés mutatható ki a hozzáférés mértékében. A Bejrútban mért érték alacsonyabb, mert számos olyan civil szervezet működik a fővárosban, amelyek ingyenes egészségügyi ellátást biztosítanak a hontalanok számára is. A 2019-ben kezdődött pénzügyi és gazdasági válság miatt azonban csökken a hasonló tevékenységet végző szervezetek száma. Az egészségügyi ellátás hiánya különösen súlyosan érinti az endogám dom közösség hontalan tagjait, ugyanis a körükben magas a különböző genetikai rendellenességgel születő gyerekek száma. Miután azonban a dom közösség tagjainak csupán 40%-a részesül egészségügyi ellátásban, sok gyermek nem kapja meg a szükséges kezeléseket.

Az elemzés kiemeli, hogy sok esetben a hontalanok nincsenek vele tisztában, hogy milyen jogok illetik meg őket és milyen kötelezettségeknek kell eleget tenniük az állam felé. Bizonyos civil szervezetek késznek mutatkoznak segítséget nyújtani nekik, de sok szervezet elzárkózik ettől. A településvezetőkre hárul a legnagyobb felelősség a hontalan személyek helyzetének javítását tekintve, azonban a rászorultakkal sok esetben az ismeretek hiányából fakadóan vagy nemtörődömségből nem működnek együtt.

A súlyos jogsérelmek miatt a Bejrútban és a Libanoni-hegység kormányzóság területén élő hontalanok 44%, illetve 57%-a eltitkolja hontalan voltát a szélesebb társadalmi környezet előtt. Többségük a szégyen, a stigma, és a társadalmi megbélyegzéstől való félelem miatt tartja titokban, hogy hontalan. Saját bevallásuk szerint túlnyomó többségük (87%) pszichológiai segítségre is szorul.

Az előbbi tényezők fontos szerepet játszanak abban, hogy 63%-uk gondolkodik a kivándorláson. A Bejrútban és a Libanoni-hegység kormányzóságban élők között azonban alacsony, mindössze 8% azoknak az aránya, akik hajlandóságot mutatnak az irreguláris migrációra. Ezzel szemben Akkárban a hontalanok körében ez az arány 25%, ami azzal is összefüggésben állhat, hogy ebben a térségben bejáratott illegális migrációs útvonalak működnek.

Összegzés

A Siren 2023-as elemzése részletesen bemutatja a hontalanság libanoni jelenségének történelmi és jogi aspektusait, valamint megvizsgálja a Bejrút és a Libanoni-hegység kormányzóságban élő eltérő etnikai és vallási hátterű hontalan közösségek társadalmi és gazdasági helyzetét. Az elemzés kiemeli, hogy a hontalan közösségek, közülük is főként a dom közösség tagjai a jogsérelmek gyakori elszenvedői. Különösen igaz ez az oktatáshoz és az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférés problematikus voltára. A hontalan személyek a jogfosztottságuk miatt a társadalom peremén élnek, és jelentős részük gondolkodik a kivándorláson.

A szemlézett publikáció nem feltétlenül tükrözi a Migrációkutató Intézet munkatársainak álláspontját.